
Ivan Križnar – šestdesetletnik

Med šestdesetletnike se je 5. avgusta letos zapisal tudi slovenski zgodovinar in družbenopolitični delavec Ivan Križnar. Kljub njegovi javni funkciji je bilo njegovo praznovanje zasebno, skromno, kar najbolj govori o njegovem značaju. Skromnost, iskrenost, predanost nekdanjim idealom Osvobodilne fronte slovenskega naroda, zvestoba v tovarštvu in prijateljstvu so tiste črte, ki jih kolegi in prijatelji najbolj cenimo pri jubilanu.

Ivan Križnar je bil rojen v Lipnici pri Kropi pod Jelovico na Gorenjskem kot sin vaškega sedlarja. Od očeta komunista se je že v mladih letih navzel komunističnih nazorov. Poleg očeta je na njegovo vzgojo in nazore močno vplival njegov osnovnošolski učitelj popularni Stane Žagar, ki ni skrival svojega komunističnega prepričanja.

Križnar se ga še danes spominja z največjo hvaležnostjo in simpatijo. Rad pripoveduje o njegovih didaktičnih prijemih pri pouku zgodovine, kako je otrokom pokazal kovinsko cigaretnico, na kateri je bila sled krogle, ki ga je v prvi svetovni vojni oplazila na ruskem bojišču, kjer so bili Slovenci proti svoji volji žrtvovani za tuje koristi.

Križnarjevo šolanje na kranjski gimnaziji je prekinila okupacija. Za mladega Ivana v tej usodni uri ni bilo dilem, kje je njegovo mesto. Od vsega začetka je pod partizansko Jelovico z očetom, materjo in sestro sodeloval v narodno-osvobodilnem gibanju. V jeseni 1943 se je vključil v partizane. Najprej je bil voditelj SKOJ v Jeloviški četi, nato na terenu okrožja Kranj. Partizanstvo, njegovi ideali, tovaršтво tega časa in tudi nekatere bolj grenke izkušnje so se za vedno zarisale v njegovo zavest in značaj ter ga opredelile za vse nadaljnje življenje. K gorenjskemu partizanstvu, ki ga ocenjuje kritično, toda z največjo človeško toplino in simpatijo, se zelo radi vračajo njegove misli in tudi njegov strokovni raziskovalni interes je posvečen predvsem zgodovini narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem.

Osvoboditev je dočakal kot sekretar SKOJ za kranjsko okrožje in bil izbran še za člana okrajnega odbora OF Kranj. Na tej dolžnosti je ostal do jeseni 1945. V njem je zmagala želja po šolanju in tako je v skromnih materialnih razmerah v letih 1945/46 in 1946/47 napravil v Kranju sedmi in osmi razred gimnazije z maturo. Po maturi je želel študirat agronomijo. Ta študij je bil v tistem času samo v Zagrebu in za Ivana težko dosegljivo. Prvič po osvoboditvi je bil postavljen pred težko življenjsko preizkušnjo. Neka kadrovska komisija, namesto da bi ga podprla s štipendijo za študij agronomije, ga je kot predanega skojevskega aktivista določila za delo na OZNI. Nič ni pomagalo njegovo izgovarjanje

in rotnje, da ga takšno delo ne veseli, da je prenehak značaj; nazadnje se je moral kot komunist disciplinirano ukloniti želji partije. Težko delo je bilo pri OZNI v tistem času boja »proti razrednim sovražnikom«, proti Informbiroju in žalostne izkušnje v njegovi službi mu niso bile prihranjene. Večkrat je prosil za premestitev na drugo delo. Leta 1948 se je ob rednem delu vpisal na študij zgodovine in geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Veliko volje in vztrajnosti je zahtevalo to njegovo početje. Srečal je veliko več nerazumevanja kot podpore v službi zato ima v toliko lepšem spominu ljudi, ki so ga razumeli kot npr. prof. dr. Svetozar Ilešič, prof. dr. Milko Kos in takratni načelnik OZNE za Ljubljano France Pirkovič.

Vztrajnost in talent so bili nazadnje poplačani; leta 1953 je Križnar diplomiral. Takoj se mu je izpolnila želja, lahko je odšel v pedagoški poklic učiti na miličniško šolo v Tacen in na bežigradske gimnazije. Leta 1957 je postal ravnatelj gimnazije Bežigrad. V pedagoškem poklicu se je dobro počutil in do dijakov je imel lep tovariški vzgojni odnos.

Ko je bil leta 1959 ustanovljen Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, je bil Ivan Križnar imenovan za namestnika ravnatelja. Želja po raziskovanju zgodovine NOB je bila v njem toliko živa, da se je ob vseh dilemah in ljubezni do pedagoškega poklica, le odločil za to novo delo.

Na inštitutu je ostal samo nepolna tri leta, toda v tem času je zastavil zanimivo in pomembno raziskavo o socialni in politični pripadnosti slovenskih partizanov leta 1941. Raziskava, ki je bila delana na osnovi anketiranja preživelih partizanov ali svojcev preminulih, je prinesla izredne rezultate, ki so postali upoštevanja vredni v slovenski historiografiji in odmevni v širši jugoslovanski javnosti. Rezultati, ki jih je objavljala postopoma še celo desetletje po svojem odhodu z inštituta, govore, da je bila večina prvih slovenskih partizanov po poreklu delavska, po političnem prepričanju pa so prevladovali komunisti. Pri tem Križnarjevem delu, pri katerem je sodeloval z inštitutovo delavko Rezko Traven, je bila vredna pozornosti anketna metoda, 100 % zajetje populacije in natančna statistična obdelava, vse prijemi, ki so se v zgodovino-pisju NOB komaj začenjali uveljavljati.

Po odhodu z inštituta leta 1962 je bil skoraj 12 let v pedagoški službi, najprej štiri leta v šoli za miličnike v Vikrčah in v letih 1968 do 1974 profesor na Pedagoški gimnaziji v Ljubljani. Vmes je bil dve leti 1966—68 sekretar Zgodovinske komisije pri CK ZKS.

V času svojega pedagoškega delovanja je poleg številnih predavanj na strokovnih pedagoških posvetih in vrsti člankov v strokovnem in ostalem časopisju, zlasti na temo NOB, sestavil skupaj s Štefko Zadnik Zbirko zgodovinskih virov za četrti razred gimnazije, zelo nazoren in uporaben pripomoček za dijake in srednješolske profesorje, ki je v poznejših letih doživel več izdaj. V tem času je za zbornik: Ljubljana v ilegali napisal tudi obsežnejšo razpravo o domobranstvu in četniških enotah na Slovenskem.

Leta 1974 je Ivan Križnar prevzel novo delovno dolžnost vodje Zgodovinskega arhiva CK ZKS. S tem se je znova neposredno vključil v strokovno in raziskovalno delo ter znova navezal intenzivnejše stike z zgodovinarji na univerzi in v znanstvenih inštitutih. Od tega časa dalje ta vez, kolegialna in v mnogih primerih prijateljska, traja neprekinjeno. Križnar je na tej dolžnosti

nadaljeval dobro tradicijo svoje prehodnice Barbke Lukmanove, ki je poskušala nam raziskovalcem iti čim bolj na roke in nam pokazati čim več gradiva. Na tej novi delovni dolžnosti se je Križnar zelo dobro seznanil s pomembnimi arhivskimi fondi za zgodovino KPJ pred in med obdobjem NOB.

Poleg organizacijskega dela v arhivu, poleg ponovnega sekretarstva Zgodovinske komisije pri CK ZKS, poleg številnih svetovalskih in recenzentskih del, ki jih je opravljal za Zavod za šolstvo SRS in razne založbe, ki so izdajale zgodovinske učbenike, je poskušal sam tudi raziskovati in rezultati tega njegovega dela so njegovi referati na zborovanjih slovenskih zgodovinarjev in na raznih znanstvenih simpozijih v Sloveniji in širom po Jugoslaviji. Naj omenimo tu le referat na zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Kranjski Gori — Jesenicah 1976 o razvoju NOB na Jesenicah, v katerem je prinesel mnogo novih podatkov ter vrsto svojih utemeljenih ocen, ki so našle svoje mesto v slovenskem zgodovinopisju. Drug izredno pomemben znanstveni referat o nekaterih elementih strategije KPS v času NOB je Križnar prispeval za znanstveno posvetovanje o nacionalni in socialni misli v slovenski politiki leta 1981. Referat je bil narejen na do tedaj nedostopnem gradivu enobejevskih zapisnikov sej CK KPS. Leta 1978 je bil Križnar na kongresu ZKS izvoljen za člana CK ZKS in ponovno še enkrat 1982. Vmes je v tem času prevzel tudi funkcijo predsednika sekcije za zgodovino pri Marksističnem centru CK ZKS nato pa funkcijo predsednika Komisije za zgodovino ZKS pri CK ZKS. Na tej funkciji so ga doletele pomembne zadolžitve med drugimi tudi zadolžitev člana Komisije za pripravo Zgodovine KPJ-ZKJ, ki se je bila kot široko zasnovano kolektivno delo velikega števila vseh kolikor toliko pomembnih strokovnjakov za zgodovino KPJ-ZKJ začela snovati že leta 1978, beli dan pa je zagledala šele v jeseni 1985. Veliko truda in potrpljenja je vnašal v to delo. Koordiniral je delo slovenskih članov redakcije, zbiral slovenske pripombe, jih posredoval na utrjujajočih sestankih ožje redakcije, na katerih so se, kar za znanost ni dobro, zelo odražali spreminjajoči se politični odnosi v sodobni jugoslovanski družbi. Križnar sam bi najbolje vedel orisati vse svoje napore, stiske in dileme pred vedno novimi poizkusi nekaterih članov redakcije, da interpretirajo zgodovino funkcionalistično, za potrebe v tistem trenutku 1984—85 porajajočih se centralističnih tendenc v Jugoslaviji.

Poleg vsega tega dela je bil Križnar vrsto let član uredniškega odbora Prispevkov za zgodovino delavskega gibanja in član uredništva revije Borec. Več let je bil član sveta Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in član različnih programskih svetov za zgodovino pri Raziskovalni skupnosti Slovenije.

Na tem mestu pa ne moremo drugega kot le omeniti, da je kot član CK ZKS tudi veliko neposredno politično delal, zlasti v notranjski regiji, za katero je bil zadolžen. Tamošnji komunisti se ga spomnijo kot konciliantnega in skromnega človeka, ki se je na njihove seje in konference vozil z javnim prevozom.

V zgodovinski stroki v Sloveniji bo zadnjih 12—13 let Križnarjevega dela zaznamovanega s številnimi njegovimi uradnimi in neuradnimi prijateljskimi pogovori, posvetovanji in prepričevanji s stanovskimi kolegi, na katerih so bile izoblikovane in tudi izpeljane nekatere dobre zamisli za razvoj stroke, za kar ima zasluge tudi Ivan Križnar.

Eno njegovih zadnjih pomembnih dejanj, ki ima več kot samo strokoven zgodovinski učinek je njegova formulacija predloga ocene zgodovinske vloge KPS ob ustanovitvi Osvobodilne fronte v novem statutu ZKS sprejetem na kongresu ZKS, spomladi 1986. leta. S to formulacijo je Križnar uspel uveljaviti objektivno historično gledanje o dialektični povezanosti in interakciji revolucionarne KPS z drugimi demokratičnimi političnimi skupinami na Slovenskem, ki s tem dobijo mnogo bolj pozitivno oceno, ter povezanost OF z nujo in voljo širokih slovenskih patriotskih množic. Za znanstveni posvet ob 50. letnici ustanovitve KPS na Čebinah, je aprila 1987 pripravil zanimiv referat o razvoju ljudske oblasti na Slovenskem, v katerem je tretiral problem demokratičnega narodnoosvobodilnega gibanja do institucij slovenske države.

Križnar je svoje nazore o zgodovini, o zgodoviniopisju, o nalogah zgodovinarja o odnosu politike in zgodovine lepo in jasno razgrnil v pogovoru za Delo ob svojem šestdesetem jubileju. Iz njegovih odgovorov se vidi, da ostaja zvest svoji prvotni partizanski, slovenski in socialistični zavezanosti in da mu usodne življenjske preizkušnje niso zatrlje njegovih osnovnih lastnosti kot so delavnost, poštenost, želja po znanju in resnici ter osebna skromnost in tolerantnost.

Ko ob svoji šestdesetletnici Križnar, še ves svež, razmišlja o umiku iz neposrednega družbenopolitičnega aktivizma, načrtuje, da se bo lahko v prihodnjih letih bolj v miru posvetil svoji stari ljubezni, pisanju zgodovine narodnoosvobodilnega boja na Gorenjskem. Jubilantu zato ob osebni sreči želimo pri njegovem bodočem delu mnogo jasnih, poštenih misli, kakršne so prevevale Gorenjce v protinacističnem odporu, in lahko pero.

Janko Prunk

BIBLIOGRAFIJA OBJAVLJENIH DEL IVANA KRIŽNARJA

Sestavila: Nataša Kandus

1944

1. Tudi Gorenjsko obiskujejo Titovi zrakoplovi. Partizanski dnevnik, II, 20. 12. 1944, št. 338, str. 3.
-

1945

2. V mraku gozda. V nove zarje, šolsko leto 1945/46. Kranj 1945, str. 11.
-

1962

3. Pregled pomembnejših dogodkov v letu 1942. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, III, 1962, št. 1, str. 145—196.
-

1963

4. Naše dopisno šolstvo. Strokovni list, XII, 1963, št. 11, str. 422—426.
-

1964

5. Izobraževanje uslužbencev organov za notranje zadeve. Strokovni list, XIII, 1964, št. 5, str. 298—311. (Skupaj s Francem Cerkvnikom in Maksom Zadnikom.)
6. Obogatimo naš strokovni študij z uspešnimi učnimi metodami. Strokovni list, XIII, 1964, št. 1, str. 8—14.